

Geri'nin Oyunu

Hiç kimse rakipsiz kalmasın

Prof. Dr. Ergin Çiftçi

Sporcu
erginciftci@gmail.com

Mavikale'nin bu sayısında satranca yer veren bir kısa filmi tanıtacağım: Geri'nin Oyunu

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Geri'nin Oyunu
Orijinal adı	Geri's Game
Yönetmen	Jan Pinkava
Yapım yılı	1997
Yapımcı ülke	Amerika Birleşik Devletleri
Orijinal dil	İngilizce
Süresi	4 dakika
Oyuncular	Bob Peterson (ses)
IMDB Puanı	7.8

Perde, yeşile boyanmış ahşap bir masaya açılır. Masanın canlı yeşilinin üstüne düşmüş, sarı, solgun, farklı biçimlerde ağaç yapraklarının oluşturduğu çelişki, satrançsever izleyicinin hemen dikkatini çeker: Sanki ağaçları sonbahar sıkıntısı basmış, yapraklarından oluşturuverdikleri bir satranç takımı ile çekişmeli bir oyuna tutuşmuşlardır. Şu çınar yaprağı taç takmış bir vezire benzer, şu uzun yaprak bir fili andırır, bir piyondur şu en küçük olan... Biz tam masa üstündeki konumu kavramaya çalışırken hafif bir rüzgâr eser, ama kuvvetli bir hamle yapılmış gibi yapraktan taşlar karışır, sonra bir esiş, bir esiş daha... Bu sonuncusu, bir insan üflemesine benzer, bütün yaprakları süpürüp atar masadan. Sonra birden masa gerçek bir satranç tahtası ile kaplanıverir! Satrançsever izleyici sezilerinin kendisini yanıltmadığını anlayıp rahatlar. Satranç tahtasını masanın üstüne koyan, yaşlı bir adamın yorgun el-

leridir sanki. Filmin adı görününce bu yaşlı ellerin sahibinin adını da öğreniriz: Geri

Sonra tahtanın üstüne ahşap satranç taşları girer yuvarlanarak. Sanki bir kutuda uzun zaman sıkıntıyla beklemiş, kutunun kapağı açılınca, ahşaptan ayak sesleri çıkartarak, coşkuyla ait oldukları yerlere koşup yerleşiverecek gibi görünürler. Gerçekten de, yaşlı adamın elleri, boşalmış kırmızı renkli bir puro kutusunu masanın kenarına koyar. Sonra da, henüz tabanı çevresindeki dönme hareketi sürmekte olan beyaz bir piyonu alıp ikinci yataydaki bir siyah kareye koyar, bunu siyah bir piyonun yedinci yataydaki yerine ve yine beyaz bir piyonun ilk konulanın yanındaki kareye yerleştirilmesi izler. Yaşlı adam, bir taraftan keyifli bir melodi mırıldanırken, bütün taşları dizmeyi bitirmiştir. Sanki taşları dizmemiş de bozuk bir satranç takımını tamir etmiş gibi gururludur. İşte, yaşlı adamın o ellerini memnuniyetle ovuşturduğu an, Edip Cansever'in, dizelerini sonuna dek hak ettiği andır: *"Ne peki / Yere dökülen bir un sessizliği mi / Göğe bırakılmış bir balon sessizliği mi / İşini bitirmiş bir org tamircisinin / Tuşlardan birine dokunacakkenki / Dikkati ve tedirginliği mi."*

Satranç taşlarını dizmeyi bitiren Geri, eserine bakıyor.

Taşları dizen Geri'nin bu heykelsi duruşu uzun sürmez, e2 ve g2 piyonlarına hafifçe dokunup onları düzeltir, sonra mutlu bir telaşla sandalyesini çekip masaya oturur. Ceketinin cebinden gözlüğünü çıkarıp takar, kendinden emin bir tarzda hamlesini yapıp rakibinin gözlerinin içine bakar: 1.e4!

Çekingen Geri ilk hamlesini yapıyor.

Kamera biraz daha geri plana çekilince acı gerçek görünür: Karşıda bir rakip yoktur aslında, hatta parkta başka bir insan bile yoktur. Satrançsever izleyici yalnızlıktan iliklerinin üşüdüğünü hisseder. Geri, gözlüğünü çıkarıp masanın üstüne bırakır, sandalyesinden yavaşça kalkar, küçük adımlarla masanın karşısına geçerek oradaki sandalyeye oturur. Sandalyeye oturur oturmaz adeta bir başka insan haline dönüşür: Kendinden emin, dinç, saldırgan, alaycı ve neredeyse daha genç bir başka adam. Hamlesini rakibine bir tokat atar gibi sertçe yapar: 1... e5!

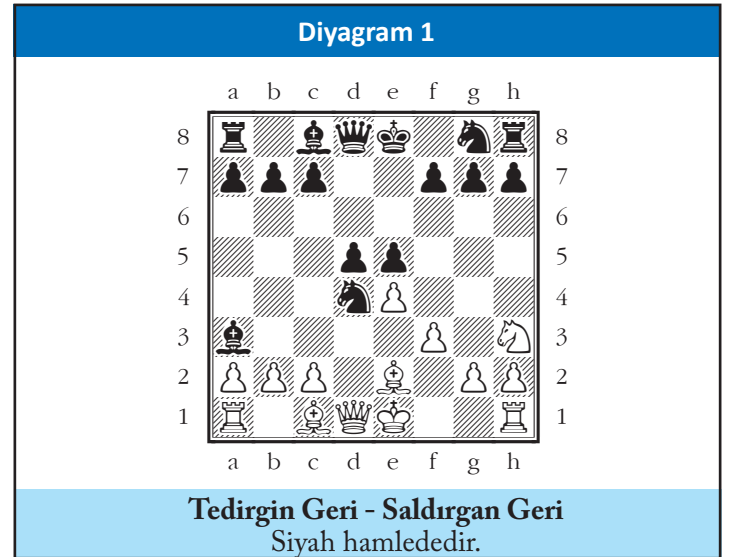

Saldırgan Geri hamlesini şevkle yapıyor.

Saldırgan Geri, bu dinamik hamleden sonra, sanki yorulmuş gibi, yine yavaş hareketlerle karşı sandalyeye geçer, sandalyeye sanki ağır çekimde oturur, gözlüğünü takar takmaz Tedirgin Geri'ye dönüşmüştür, Siyahın hamlesini ilk kez görmüş kadar kısa süren bir şaşkınlıktan sonra kendisi gibi çekingen bir hamle yapar: 2.d3

Tedirgin Geri, gözlüğü yeniden çıkarıp karşıdaki sandalyeye geçer. Oturmasıyla Saldırgan Geri haline gelmesi bir olur: 2... d5!

Oyun ilerledikçe saldırgan oyuncunun saldırganlığı, tedirgin oyuncunun tedirginliği artar. Saldırgan neredeyse her hamlesi ile bir rakip taşı alıp kutusuna geri gönderirken kendi taşlarının tamamını tahtada tutmayı başarmaktadır (Diyagram 1).

Son olarak beyaz vezir de kutunun yolunu tutarken şahını siyah taşların arasında yapayalnız bırakır.

Tedirgin Geri, siyah taşlarla çevrelenmiş yapayalnız şahını korumaya çalışıyor.

Tedirgin Geri son kalan taşı olan şahını tutar, ama hangi kareye bırakmaya niyetlense rakibinin mimikleri hatalı bir hamle yapmak üzere olduğunu anlatmaktadır (Diyagram 2).

Diyagram 2

Tedirgin Geri - Saldırgan Geri
Beyaz hamlededir.

Tedirgin Geri'nin hamlesi tahtayı ters çevirip üstün hale gelmek olacaktır.

İşte tam o anda şaşırtıcı bir şey olur: Tedirgin Geri'nin yüzüne acı bir ifade yerleşir, ağrıyan göğsünü tutar ve sandalyeden yere düşer! Saldırgan Geri şaşırmıştır, ne olduğunu anlamakta güçlük çeker, bir an korkuyla nabız atışını kontrol eder, neyse ki hala hayattadır, o, masanın altında rakibini ararken Tedirgin Geri masanın diğer ucunda görünür, çevik bir hareketle satranç tahtasını çeviriverir (Diyagram 3).

Diyagram 3

Saldırgan Geri - Tedirgin Geri
Siyah hamlededir.

Tedirgin Geri, hamle sırasını da alarak kazanıyor: 1...♔e1+ ve mat!

Saldırgan Geri rakibinin sağ olduğunu görünce biraz ra-

hatlar, ama acaba her şey yolunda mıdır? Tedirgin Geri onu sakinleştirir: Evet, oldukça iyidir. Saldırgan Geri acelecidir; mademki iyileşmiştir öyleyse hamlesini yapmalıdır. Tedirgin Geri, birden çok kuvvetli bir hamle bulmuş gibi sevinir: ♔e1+! Saldırgan Geri, tahtada bir tek şahı kaldığını görünce neye uğradığını şaşırır, diğer taşlarını oyunda nasıl kaybettiğini hatırlamaya çalışsa da başaramaz ve sonunda şahını devirerek yenilgiyi kabullenir. Tedirgin Geri son derece mutludur. Sanki bir iddiasına oynamışlar gibi kazananın ödülünü ister rakibinden. Ortaya çıkan şey bir takma diştir. Tedirgin Geri, onları takar ve takma dişleriyle gülümser. Kamera geri çekilir, parkta tek başına gülen, mutlu bir adam görürüz ve

perde iner.

Satranç konu edinen ilk kısa film, bir asırdan uzun zaman önce, Robert W. Paul tarafından çekilmiştir. *A Chess Dispute (1903)* adlı bu filmde, satranç oynayan iki adamın, bir tarafın hile yapması nedeniyle, gerçek bir kavgaya tutuşması canlandırılır. Bu ilkten sonra da satranç, kısa filmlerin sevdiği konulardan biri olmuştur. Satranç konulu kısa film sayısının uzun metrajlılardan çok daha fazla sayıda olduğunu belirtmeliyim. Bununla birlikte, Geri'nin Oyunu bütün bunların içinde ayrı bir yere sahiptir. Film, 1998 yılında, alanının en büyük ödülü olan En İyi Kısa Animasyon Oskarı'nı kazanmıştır.

Geri'nin Oyunu, bir kısa film olmasına ve bütünüyle satranca odaklanmasına rağmen satranç konusunda önemli hataları içeren bir filmidir. Geri, satranç taşlarını dizerken ilk piyonu ikinci yatayda siyah bir kareye koyar, ikinci taş olan siyah piyonu yedinci yataya koyduktan sonra yeniden ilk sahneye döndüğünde, ilk piyonun siyah yerine beyaz bir karede durduğu görülür. Oyunun hemen başında, Siyah a3 karesindeki fili ile c3 karesindeki bir piyonu alıyor bunu hemen izleyen planda siyah filin hala a3 karesinde durduğu görülüyor. Bir başka sahnede Beyazın 3.♙e2 hamlesi ile oynadığı filinin

**Geri karakterinin esin kaynağı
aktör Jonathan Harris**

fl karesine geri döndüğü, bir diğer sahnede önceden d4 hamlesi yapılmış olmasına karşın d3 piyonunun d3 karesinde durduğu görülür. Satranç tahtasının yönünün değiştirildiği sahnede Siyahın taşları önemli oranda yer değiştirmiştir. Bu yer değişikliği tahtanın hareketi sırasında taşların yerlerinden kayması ile açıklanamayacak kadar büyük orandadır (Diyagram 2 ve 3). Siyahın bütün piyonlarının tahtada durmasına karşılık siyah karelerde duran iki fili olduğu göze çarpar. Son hamlede, tehdit altındaki şah hamle yapmamışken, bir kez daha şah çekilerek mat edilir. Sonuç olarak filmde çok ciddi satranç hatalarının olduğu görülmektedir. Filmin yazılarından bir satranç danışmanının bulunmadığını anlayabiliyoruz. Ayrıca, yönetmenin filmi Amerikan Satranç Federasyonu'na gönderdiği halde oradan bir yorum alamadığından yakındığını da öğreniyorum. Bu durum, yönetmenin yeterli satranç bilgisi olmadığı, bu nedenle de yaptığı büyük hataların farkına varamadığı sonucunu çıkarmamızı sağlıyor. Diğer taraftan, daha kuvvetli bir satranç oyuncusu olduğu aşikâr olan Saldırgan Geri'nin, kazanılmış oyunu kendinden çok daha zayıf bir oyuncuya muzip bir hamle ile kaybetmesi de satranç ahlakına uygun bir durum değildir. Filmde dikkati çeken bir diğer hata da tahtanın çevrilmesi sırasında masadan düşen kutunun ve oyundan çıkan satranç taşlarının bir daha ortalıkta görünmemesidir. Bütün bunlara rağmen filmin, özellikle satrancı iyi bilmeyen izleyici açısından oldukça etkileyici olduğunu belirtmeliyim. Başından itibaren tek bir kahramanı olduğu bilinmesine rağmen, film izleyiciyi sarıyor ve izleyicide çok kısa sürede sanki iki ayrı rakibin var olduğu illüzyonunu yaratmayı başarıyor.

Filmi yönetmesinin yanında senaryo yazarlığını da üstlenen Jan Pinkava, Geri karakterini yaratırken, bir satranç tutkunu olan, kendi büyükbabasından esinlediğini belirtmiştir. Pinkava dedesinden biraz satranç öğrenseydi bütün satranççıların takdirini kazanacak bir film yapmayı başarabilirdi. Geri'nin Oyunu, yapımcı şirket Pixar'ın insan karakterler üstünde yaptığı ilk çalışmalarından biridir. İnsan hareketlerinin giysilerdeki kıvrımlanma gibi yansımaları gerçeğe en yakın biçimde ilk kez bu animasyonda yaratılabiliştir. Pixar, Geri karakterini *Oyuncağ Hikâyesi 2 'Toy Story 2' (1999)* filminde de kullanmıştır. İlginç olarak, bu filmde bir oyuncak tamircisini canlandıran Geri'nin alet çantasının çekmecelerinden birinde satranç taşları, diğerinde de bir gözlük bulunduğu görülür. Söz konusu filmde Geri'yi seslendiren aktör Jonathan Harris kahramanımıza o kadar benzemektedir ki bu kişinin Geri'nin gerçek esin kaynağı olduğu ileri sürülmüştür.

Düşündüğümde kendine karşı satranç oynama konusunda aklıma gelen ilk örnek, Fransız sanatçı René Maltête'nin o ünlü fotoğrafı oluyor. Söz konusu fotoğrafta oyuncu yalnızlığını aynadaki hayali ile paylaşıyor.

René Maltête'nin satranç konulu fotoğrafı.

"Kendine karşı satranç oynama" teması sinemada daha önceden de karşımıza çıkmıştı. Bu sütunlarda tanıttığım *Satranç Ateşi 'Chess Fever' (1925)* filminin satranç tutkunu kahramanı kendine karşı amansız bir rakip olmuştu.

Küçük Dahi 'Vitus' (2006) filminin üstün yetenekli çocuğu Vitus da kendi yaşıtı bir rakip bulamadığı için, tahtayı çevire çevire, kendine karşı oynamak zorunda kalmıştı.

Siyah ve Beyaz Gece ve Gündüz Gibi 'Black and White Like Day and Night' (1978) filminin kahramanı Thomas Rosemund, bir akıl hastanesinin, kendinden başka kimsenin bulunmadığı bir koğuşuna kapatılmıştı.

Satranç 'Schachnovelle' (1960) filminin kahramanı Verner von Basil, tutukluyken eline geçirdiği kitaptaki bütün oyunları inceleyip bitirdikten sonra, aklından kendine karşı oynamaya başlamıştı.

Bütün bunları bir kez daha hatırladıktan sonra kendine karşı satranç oynama fikri o kadar ilginç geliyor ki ben de denemeye karar veriyorum. Bir taraftan kendi kurduğum tuzaklarımı kendimden gizlemeye çalışıyorum, diğer taraftan kendimin kurduğu tuzaklardan haberim yokmuş gibi davranıyorum, aslında haberdar olduğum tuzağı boşa çıkarmaya çalışırken kendime karşı tuzaklar kuruyorum. Kimi zaman zorlu mücadelelerden sonra bir piyon öne geçmenin coşkusunu yaşayan tarafa yakın olurken bir hamle sonra geri düşenin tarafını tutmaya başlıyorum. Bu çaba beni şimdiye dek oynadığım en zorlu maçlardan daha çok yoruyor. Sonunda ben de "İyi ki varsın ezeli rakibim!" diyorum, "Sen olmadan var olmamın hiçbir anlamı yok!"

Kaynaklar

1. <http://www.imdb.com/title/tt0131409/> (Erişim tarihi: 17.05.2013)
2. <http://www.imdb.com/title/tt0000430/> (Erişim tarihi: 17.05.2013)
3. *Chess in the Movies, Bob Basalla, Thinkers' Press Wonderworks, 2005.*